

GHID

RO

2013

Conservarea ursului brun

Gestionarea terenurilor agricole cu înaltă valoare naturală

Autor: Edita Pop

Redactor: Anca Georgescu

Design și layout: Dacian Ovidiu Văidean

Tipar: Studio Impress Design, Cluj-Napoca

Foto coperta I: © Michel Gunther/WWF-Canon

Foto: © Emil Pop/WWF-România

© WWF, 2013. Reproducerea acestui material este permisă cu condiția menționării sursei.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	02
Glosar de termeni	04
Zone agricole cu înaltă valoare naturală – ce sunt ele?	06
PAJIȘTI PERMANENTE DIN ZONA DE DEAL ȘI DE MUNTE	09
Ecosistemul unei pajiști seminaturale din zona de deal și munte	11
Amenințări	18
Recomandări pentru gospodărire	20
Plăți compensatorii pe suprafață – metoda UE de motivare	24
LIVEZI TRADIȚIONALE DIN ZONA DE DEAL ȘI DE MUNTE	28
Amenințări	29
Recomandări pentru gospodărire	30
Plăți compensatorii pe suprafață, metoda UE de motivare	32
Prezența ursului brun în zonele agricole cu înaltă valoare naturală	33
Habitatele utilizate de ursul brun	36
Concluzii	39
Bibliografie selectivă	40

CUVÂNT ÎNAINTE

Acest ghid, publicat în limbile română și ucraineană, este realizat în cadrul proiectului transfrontalier „Granițe deschise pentru urșii din Carpații României și Ucrainei”.

Proiectul este dedicat conservării biodiversității în Maramureș în general și, în particular, conservării speciei urs brun (*Ursus arctos*) prin: reducerea riscului fragmentării habitatelor, identificarea nevoilor de reconstrucție a coridoarelor ecologice și asigurarea utilizării durabile a resurselor naturale.

Este important să știm că populațiile viabile de urși contribuie la menținerea unor ecosisteme sănătoase, a echilibrului și a serviciilor oferite de ecosisteme, servicii de care beneficiază comunitățile locale.

Alături de pădurile cu valoare ridicată de conservare (PVRC), zonele agricole cu înaltă valoare naturală sunt acele instrumente care contribuie la gestionarea responsabilă a resurselor naturale și la conservarea

habitatelor critice și a coridoarelor de deplasare a urșilor.

Zonele agricole cu înaltă valoare naturală sunt areale în care agricultura de tip extensiv aduce beneficii naturii prin menținerea biodiversității. Acestea sunt, în principal, pajiști seminaturale și mozaicuri cu intensitate minimă a intervenției (livezi, pășuni împădurite, pajiști cu afiniș), habitate importante pentru hrănirea ursului. Menținerea acestor zone, prin păstrarea practicilor tradiționale de utilizare a resurselor naturale, are o importanță deosebită pentru conservarea ursului brun, în Carpați.

În România există mecanisme financiare funcționale, stabilite prin Programul Național de Dezvoltare Rurală, care sprijină proprietarii de teren pentru aplicarea de bune practici, cu un set clar de reglementări pentru

păstrarea zonelor agricole cu înaltă valoare naturală. În Ucraina însă, motivațiile financiare lipsesc în acest moment. Ghidul de față oferă o abordare comună și câteva soluții pentru menținerea zonelor agricole cu înaltă valoare naturală în Carpații României și Ucrainei, pentru păstrarea legăturii între habitate și a necesarului de hrană pentru urs, în alte zone decât cele împădurite.

Sperăm ca acest material să vă fie de folos în munca de zi cu zi, pentru o viață plină de bunăstare și în armonie cu natura.

Edita Pop
manager de proiect
în România

Zona transfrontalieră a proiectului „Granițe deschise pentru urșii din Carpații României și Ucrainei”

Mozaic de pajiști și păduri în Maramureș

GLOSAR DE TERMENI

Biocenoză - totalitatea organismelor vii, vegetale și animale care interacționează și conviețuiesc într-un anumit mediu, formând cu el un tot unitar și care se află într-un echilibru dinamic, dependent de acel mediu.

Bune condiții agricole și de mediu (GAEC - Good Agricultural and Environmental Conditions) - condițiile pe care fermierul trebuie să le respecte pentru a beneficia de plăți directe și care au ca scop protecția solurilor, în special a celor scoase din producție și care vizează combaterea eroziunii, menținerea materiei organice, a structurii solului și a unui nivel minim de întreținere a lui.

Culturi permanente - terenul plantat cu livezi, arbuști fructiferi, hamei, pepiniere etc.

Nișe ecologice - locul pe care îl ocupă indivizii unei specii în cadrul unui habitat.

Pajiște permanentă - teren utilizat pentru producția de iarbă sau alte furaje erbacee (naturale sau semănate), care nu au făcut parte din sistemul de rotație a culturilor agricole al exploatației timp de cinci sau mai mulți ani.

Parcelă agricolă - suprafața continuă de teren pe care este cultivat un singur grup de culturi, de către un singur fermier.

Păduri cu valoare ridicată de conservare (PVR) - păduri care îndeplinesc funcții importante din mai multe puncte de vedere (ecologic, social, cultural) și nu doar din punctul de vedere al biodiversității. Ele trebuie supuse unor strategii de management pentru menținerea sau îmbunătățirea valorilor ridicate de conservare identificate.

Servicii de mediu - toate beneficiile, bunurile și resursele pe care le primim de la natură și de care ne bucurăm individual sau pe care ne bazăm afacerile, bunăstarea și dezvoltarea economică: *serviciile de suport* creează condițiile necesare furnizării celorlaltor servicii oferite de ecosisteme (fotosinteza, formarea solului etc). *Serviciile de furnizare* sunt toate produsele care provin din ecosisteme: alimentele, combustibilii, plantele aromatice și medicinale, apa potabilă etc.

Serviciile de reglare reprezintă capacitatea ecosistemelor de a regla procesele naturale importante (clima, calitatea și cantitatea apei, eroziunea solului etc); *serviciile culturale* sunt beneficiile imateriale oferite de ecosisteme: valoarea estetică a peisajului, spațiile de recreere etc.

Unitate vită mare (UMV) - încărcătura sau numărul de animale ce revin la un hectar de pășune și care se stabilește în funcție de producția de nutreț verde la hectar și de necesarul de nutreț verde al unui animal, pe zi sau pe o anumită perioadă.

Zonă montană defavorizată - zona montană în care producția agricolă este afectată de condițiile climatice și de relief, pe baza caracteristicilor de altitudine și pantă și care este inclusă în lista unităților administrativ teritoriale din zona montană defavorizată, aprobată prin ordinul MADR 355/2007.

Zone defavorizate, altele decât cea montană - zone unde producția agricolă este mai redusă cantitativ și/sau calitativ din cauza unor condiții naturale și unde este importantă menținerea echilibrului de mediu stabilit între practicile agricole și condițiile naturale.

ZONE AGRICOLE CU ÎNALTĂ VALOARE NATURALĂ CE SUNT ELE?

În zona de munte se fac eforturi mari de menținere a populației și de păstrare a preocupărilor ei, în special aceea a creșterii animalelor cu produse de cea mai înaltă calitate, rezultate din agricultura naturală/tradițională. Însăși calitatea produselor alimentare, indiferent dacă sunt surse de hrană sau surse de venit, depinde de păstrarea acestui echilibru al intervenției antropice. Multe dintre aceste sisteme agricole se regăsesc în zonele marginale ale Europei, unde productivitatea agricolă este condiționată de factori ca: soluri sărace, pante abrupte,

Practicarea ciclică (anuală) a sistemului agricol tradițional a creat și a menținut ecosisteme cu o biodiversitate ridicată. Aici, multe plante și animale își găsesc resursele necesare vieții și rămân dependente de continuarea intervenției raționale a omului.

altitudine ridicată, nivel redus al precipitațiilor etc. Prin urmare, fermierii care oferă cel mai mare beneficiu biodiversității sunt cei care lucrează în cele mai dificile condiții și sunt supuși celor mai mari presiuni înspre abandonarea stilului de viață tradițional; numeroase peisaje agricole europene cu o biodiversitate bogată se pierd din cauza abandonului, intensificării folosirii terenurilor sau schimbării destinației lor. Conceptul de agricultură cu înaltă valoare naturală (HNVF - High Nature Value Farming) s-a dezvoltat, în

cadrul Uniunii Europene, ca abordare nouă a activităților de conservare a naturii.

Numeroase astfel de sisteme agricole prezintă diferențe semnificative de la un stat UE la altul, dar ele sunt caracterizate, în principal, de o combinație între:

1. Utilizarea cu intensitate redusă a terenului: de obicei, nivelul biodiversității este mai mare pe terenurile administrate la scară redusă. Cu cât se folosesc mai intens utilaje, fertilizatori și pesticide și cu cât este mai mare densitatea turmelor de animale care pasc, cu atât numărul și abundența speciilor sălbatice sunt mai reduse pe terenurile cultivate și pășuni.

Caracteristicile sistemelor agricole cu intensitate redusă, care tind să creeze condiții favorizante pentru o gamă mai largă de specii sălbatice, sunt:

- supraviețuirea/păstrarea practicilor de administrare bine încetățenite: transhumanța, cositul;
- utilizarea foarte limitată a fertilizatorilor și a pesticidelor;
- densități reduse ale șeptelului (variază în funcție de condițiile locale);
- utilizarea raselor tradiționale, adaptate mediului local;

Comuna Budești, Maramureș: utilizarea cu intensitate redusă a terenurilor face ca vegetația seminaturală și speciile sălbatice să abunde.

- gradul redus de mecanizare;
- folosirea de suprafețe mari de teren public/comunal;
- nivelul ridicat de muncă fizică.

2. Prezența și/sau utilizarea vegetației

seminaturale: valoarea biodiversității vegetației seminaturale, cum sunt pajiștile neîmbunătățite folosite pentru pășunat, este semnificativ mai mare decât terenul agricol cu utilizare intensă. În plus, prezența trăsăturilor de peisaj natural și seminatural (copaci maturi, tufișuri, petice necultivate, iazuri și pâraie, aflorimente stâncoase) sporește semnificativ numărul de nișe ecologice în care viața sălbatică poate coexista cu activitățile agricole.

3. Diversitatea acoperirii și utilizării terenului:

biodiversitatea este semnificativ mai mare acolo unde există un „mozaic” în acoperirea și utilizarea terenului, care include recoltele reduse ca intensitate, terenurile scoase temporar din circuitul agricol, vegetația seminaturală și numeroase și variate caracteristici ale peisajului. Astfel, se creează o mult mai mare varietate de habitate (de exemplu, pentru pasaj sau zone de legătură) și de surse de hrană pentru viața sălbatică și se susține

o relație ecologică mult mai complexă decât în cazul peisajelor simplificate, asociate cu agricultura intensivă. Nu este nevoie ca toate cele trei caracteristici să fie prezente în cadrul unui singur sistem agricol pentru ca acesta să fie considerat cu înaltă valoare naturală, ci se poate considera că acestea interacționează.

Se vede astfel că trăsătura dominantă a agriculturii cu înaltă valoare naturală este utilizarea cu intensitate redusă a terenului.

Tot esențială este și prezența semnificativă a vegetației seminaturale, însă în unele situații ea poate apărea și în combinație cu zonele cu recolte reduse ca intensitate, creând un mozaic de peisaje cu o diversitate mai mare a acoperirii terenului decât simpla vegetație seminaturală.

PAJIȘTI PERMANENTE DIN ZONA DE DEAL ȘI MUNTE

România are una din resursele cele mai bogate de pajiști seminaturale încă existente în Europa, clasificate drept pajiști cu înaltă valoare naturală și cu o mare biodiversitate. Această biodiversitate a fost susținută, de-a lungul secolelor, de sisteme sustenabile de utilizare a terenului.

Pajiștile trebuie privite în toată complexitatea lor, cu funcțiile lor economice (furaj pentru animale domestice, plante medicinale, nectar etc), protectoare (antierozionale, de conservare a biodiversității, de menținere a echilibrului termohidric, de stocare a carbonului etc), estetice (peluze, gazon, peisaj etc), sportiv-turistice. Terenurile ocupate de pajiști au un rol major în reținerea apei din precipitații, fiind adevărate rezervoare de apă care, alături de cea reținută de sistemele silvice, se întoarce în natură, prin izvoare.

Pajiște seminaturală în masivul Gutâi

ECOSISTEMUL UNEI PAJIȘTI SEMINATURALE DIN ZONA DE DEAL ȘI MUNTE

În zonele de deal și de munte din Carpații României și ai Ucrainei, întâlnim pajiști de origine «secundară», apărute prin intervenția omului, prin defrișarea pădurilor sau alte tipuri de intervenție masivă, dar și cu tendințe frecvente de întoarcere la originea inițială de pădure, păstrând urme (cioate, arbuști, tufișuri) dacă nu se intervine la timp pentru efectuarea lucrărilor de întreținere. Alături de pădure, aceste pajiști sunt componenta esențială a vieții satelor de munte și de deal și baza creșterii animalelor. Pe suprafețe mai reduse, întâlnim și forme

de origine «primară»: poienile extinse inițial ca enclave în păduri sau pajiști din zone alpine, răspândite în regiuni unde clima nu a permis instalarea pădurilor.

Platoul Igniș: pajiște de origine «secundară», apărută prin defrișarea pădurilor.

- mușchi (*Polytricum sp.*)
- feriga (*Pteridicum aquilium*)

Altele: arbuști, lăstărișuri și seminișuri de fag și molid.
Fânețele montane au o diversitate biologică excepțională,

mai ales acolo unde sunt folosite doar pentru cosit.
Se întâlnesc destul de des populații mari de narcise, crin sălbatic sau bulbuc galben, toate plante rare, deosebite.
Tot aici se află și cele mai numeroase specii de orhidee din toate habitatele europene. Dintre acestea, la noi sunt

Trei-frați-pătați (*Viola declinata*)

Cimbrisor (*Thymus serpyllum*)

Fânețele montane au o diversitate biologică excepțională.

Orhidee pătată (*Dactylorhiza majalis*)

Garofițe (*Dianthus carthusianorum*)

Luceafăr (*Scorzonera rosea*)

frecvente orhideea de soc, orhideea bărbătească, orhideea pătată, orhideea de mai, papucul doamnei, poroinicul. Enclavele de pajiști în păduri și pajiștile din vecinătatea acestora sunt ocupate, de cele mai multe ori, de asociația edificată de afin și merișor care se prezintă în pâlcuri

compacte de afin (*Vaccinium myrtillus*) și merișor (*Vaccinium vitis-idaea*), specii subarbustive de munte, cu certe calități ecologice, alimentare și medicinale. Aceste teritorii sunt zone preferate de hrănire pentru urs.

Afin și merișor, apreciate de oameni pentru calitățile lor alimentare și medicinale, căutate de urs ca hrană pe timp de vară.

Pajiști cu afin și merișor, în vecinătatea pădurilor.

AMENINȚĂRI

Încărcarea pajiștilor (capacitatea de pășunat) cu animale a fost, de-a lungul timpului, determinată empiric, în urma unor observații asupra speciei, categoriei și numărului de animale care se puteau întreține corespunzător într-un loc și pe o suprafață anume. De exemplu, se știa câte oi se puteau hrăni pe un gol de munte și cu ce rezultate, iar în funcție de aceasta, se plăteau taxe de pășunat, în bani sau în natură. În mare măsură, au fost evitate supraîncărcarea și subîncărcarea cu animale, ambele fiind la fel de dăunătoare pentru vegetația unei pajiști.

Supraîncărcarea cu animale: când pajiștile seminaturale sunt în proprietatea autorităților locale și se află în apropierea așezărilor, ele sunt adesea folosite pentru pășunatul comun al turmelor localnicilor, depășindu-se capacitatea de suport a pajiștii respective. Supraîncărcarea cu animale duce la răriră covorului vegetal, la dispariția speciilor bune furajere, la eroziunea

solului și înmulțirea buruienilor înalte (șteregoaie albă, brânca ursului, ștevie alpină, pesmă frigiană).

Abandonarea pășunilor: ca urmare a scăderii numărului de animale și a prețurilor tot mai mici ale laptelui și cărnii, multe pășuni cu înaltă valoare naturală sunt, în prezent, subpășunate sau abandonate. În urma reducerii sau abandonării pășunatului, s-a diminuat și cositul fânețelor. Acestea încep să fie înlocuite de tufăriș, de copaci care invadează pajiștile și de specii de pajiște mai competitive.

Schimbarea utilizării terenului: în unele regiuni, terenurile devin centre turistice și de recreere, cu infrastructurile asociate.

De asemenea, construcția de drumuri și șosele duce la fragmentarea pășunilor.

Nerespectarea perioadelor de pășunat și/sau cosit: începerea timpurie a pășunatului afectează dezvoltarea covorului ierbos, privând plantele de perioada de acumulare de substanțe. La fel, cositul înainte de formarea semințelor duce la sărăcirea în timp a compoziției floristice.

Elemente care favorizează producerea pagubelor de către urs:

- stânele sunt așezate în imediata vecinătate a pădurilor;
- spațiile dintre pădure și stână nu sunt curățate (cosite, eliberate de arbuști);
- animalele sunt lăsate să pască liber, nu există măsuri de prevenție (garduri electrice);
- stânele au puțini ciobani și puțini câini ciobănești.

Pagubele făcute de urs sunt firești dacă animalele sunt lăsate să pască liber.

RECOMANDĂRI PENTRU GOSPODĂRIRE

Pășunatul extensiv, în sistem rotativ, cu încărcare corectă, de 1 UVM/ha;

Cositul, ca metodă de obținere a furajelor pentru hrănirea animalelor în perioada de stabulație¹ și pentru combaterea deficitului de vegetație;

Cositul alternativ, pentru a reduce riscul dispariției unor specii rare sau amenințate;

Folosirea mixtă a pajiștilor (pășunat și cosit): prin alternarea modurilor de folosință de la un an la altul, productivitatea pajiștilor e mai ridicată, se păstrează un echilibru între specii, se reduce populația de buruieni care invadează, în timp, orice pajiște; clocoticiul (*Rhinanthus sp.*), grozama (*Genista*), mușchii se înmulțesc excesiv pe

suprafețele folosite ca fâneată, pe când capul călugărului (*Leontodon*), păpădia (*Taraxacum officinale*), țepoșica, bărboasa (*Andropogon oschaemum*) se înmulțesc preponderent pe suprafețe pășunate. În anii de folosință ca fâneată, se dezvoltă speciile de talie înaltă și crește numărul de specii, iar în anii de utilizare ca pășune, se restrânge numărul de specii și devin dominante cele de talie scundă.

Scutirea de pășunat primăvara și toamna, pentru ca ierburile să se dezvolte, să-și acumuleze substanțe plastice pentru iernare. De asemenea, e recomandat să se diminueze păscutul în timpul ploilor pentru că există riscul tasării sau dizlocării de brazde, cu producere de alunecări de teren și eroziuni.

Pășunatul alternativ cu specii diferite, deoarece preferințele furajare sunt diferite și astfel nu se elimină preferențial anumite specii din pajiște, păstrându-se o compoziție floristică diversă.

Târlirea sau fertilizarea organică directă, executată în întreg sezonul de pășunat, cu o intensitate de maximum 2-3 nopți, (o oală/1 m²) pe pajiști cu covor

¹Stabulație: procedeu de întreținere și hrănire a animalelor prin menținerea lor în grajd în timpul iernii sau pe întreaga perioadă de creștere, de îngrășare, de mulgere etc.

ierbos valoros, format, în principal, din specii ca *Festuca valesiaca*, *Festuca rupicola*, *Lolium perenne*, *Agrostis capillaris*, *Festuca rubra*, *Festuca airoides* sau 4-6 nopți (o oaie/1 m²), pe pajiști degradate, dominate de *Botriochloa ischaemum*, *Nardus stricta* și altele. Târlirea se execută cu toate speciile de animale, 2-3 nopți, 1 UVM/6 m² pe pajiști valoroase sau 4-6 nopți, 1 UVM/6 m² pe pajiști degradate. Efectul târlirii durează 3-5 ani, după care este necesară repetarea ei, în sistemul prezentat. Depășirea pragului de 6-8 nopți, o oaie/1 m² sau 1 UVM/6 m² duce la degradarea accentuată a covorului ierbos prin apariția speciilor de buruieni nitrofile ca șteviile, urzica, șteregoaia, brândușa de toamnă, târsa etc. și la poluarea apelor, solului, peisajului, îmbolnăvirea animalelor și a oamenilor.

Dezvoltarea pieței pentru produsele provenite din agricultura cu înaltă valoare naturală.

Conectarea produselor agricole din aceste zone cu strategiile de turism rural local/regional sau dezvoltarea unor lanțuri de aprovizionare scurte, mai eficiente, cu produse locale pentru unități turistice.

Agricultura de subzistență este, probabil, cel mai neînțeles și cel mai neglijat tip de agricultură.

Cositul e o metodă naturală de îmbogățire a vegetației.

Într-o lume globalizată, dirijată de tendințele pieței, aceasta este adesea considerată o activitate marginală, fără valoare funcțională, sinonimă cu sărăcia și împiedicarea creșterii și performanței economice. Cu toate acestea, în ultimii ani s-a dezvoltat o imagine diferită a acestui tip de agricultură, potrivit căreia aceasta are, de fapt, efecte socioeconomice pozitive. Agricultură de subzistență este văzută tot mai mult ca o strategie eficientă pentru a face față riscurilor și nesiguranțelor care amenință bunăstarea familiilor rurale sărace, precum și a rudelor lor din zonele urbane.

Beneficiile agriculturii de subzistență fac și ele parte din valoarea ascunsă a sistemelor agricole cu înaltă valoare naturală, sisteme care nu doar mențin biodiversitatea, dar susțin comunitățile rurale, oferindu-le surse de hrană, funcționând ca tampon în fața schimbărilor și riscurilor și modelându-le cultura și tradițiile.

Însă, beneficiile socioeconomice ale sistemelor agricole cu înaltă valoare naturală au prețul lor. Condițiile de viață ale unui cioban pot fi foarte dificile: acesta trebuie să îndure vremea aspră, lipsa facilităților de bază, să doarmă sub cerul liber sau își riscă viața pentru a-și apăra animalele de carnivorele mari.

Pitoresc și productiv: cositul dă hrană animalelor și sănătate omului.

Efectele târlirii (fertilizare organică directă) durează de la trei la cinci ani.

PLĂȚI COMPENSATORII PE SUPRAFAȚĂ, METODA UE DE MOTIVARE

Plățile se acordă pentru:

- zone defavorizate (zonă montană defavorizată, zonă semnificativ defavorizată și zonă defavorizată de condiții naturale particulare);
- măsura de agromediu (pajiști cu înaltă valoare naturală, practici agricole tradiționale, pajiști importante pentru păsări, culturi verzi).

Atât plățile de agromediu cât și plățile pentru zonele defavorizate sunt condiționate și de respectarea Bunelor

Acestea sunt sume fixe, stabilite prin Programul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR) 2007 - 2013, acordate pe suprafața de teren agricol utilizată, situată într-o zonă eligibilă, sume pe care fermierul le poate obține anual, dacă solicită acest lucru în cererea de plată pentru schemele de sprijin pe suprafață.

condiții agricole și de mediu (GAEC) pe suprafața întregii exploatații, care sunt enunțate în legislația națională prin ordinul MADR 30/147/2010, după cum urmează:

I. Standarde pentru evitarea eroziunii solului:

GAEC 1. Pe timpul iernii, terenul arabil trebuie să fie acoperit cu culturi de toamnă și/sau să rămână nelucrat după recoltare pe cel puțin 20% din suprafața arabilă totală a fermei.

GAEC 2. Lucrările solului pe terenul arabil cu panta mai mare de 12%, cultivat cu plante prășitoare, se efectuează de-a lungul curbilor de nivel.

GAEC 3. Se mențin terasele existente pe terenul agricol la data de 1 ianuarie 2007.

II. Standarde pentru menținerea conținutului optim de materie organică în sol, prin aplicarea unor practici agricole corespunzătoare:

GAEC 4. Floarea-soarelui nu se cultivă pe aceeași parcelă mai mult de 2 ani consecutiv.

GAEC 5. Nu este permisă arderea miriștilor și a resturilor vegetale pe terenul arabil.

III. Standarde pentru menținerea structurii solului:

GAEC 6. Nu este permisă efectuarea lucrării de arat în condiții de umiditate excesivă a solului.

IV. Standarde pentru menținerea unui nivel minim de întreținere a terenurilor agricole:

GAEC 7. Întreținerea pajiștilor permanente, prin asigurarea unui nivel minim de pășunat de 0.3 UVM/ha și/sau prin cosirea lor cel puțin o dată pe an, evidențiate în registrul

activităților desfășurate pe pajiștile permanente, completat la zi, conform modelului aprobat de APIA.

GAEC 8. Nu este permisă arderea vegetației uscate a pajiștilor permanente.

GAEC 9. Nu este permisă tăierea arborilor solitari și/sau a grupurilor de arbori de pe terenurile agricole.

GAEC 10. Evitarea instalării vegetației nedorite pe terenurile agricole, inclusiv pe terenurile care nu sunt folosite în scopul producției.

V. Standarde pentru menținerea suprafeței existente de pajiști permanente:

GAEC 11. Respectarea normelor legale pentru utilizarea apei, pentru irigații în agricultură.

GAEC 12. Nu este permisă aplicarea îngrășămintelor de orice fel pe suprafețele de teren care sunt fâșii de protecție în vecinătatea apelor de suprafață, a căror lățime minimă este de 1 m pe terenurile situate în blocurile fizice cu panta medie de până la 12% și de 3 m pe terenurile situate în blocurile fizice cu panta medie mai mare de 12%. Fermierul are obligația să respecte condițiile GAEC pe întreg terenul fermei, atât pentru parcelele eligibile cât și pentru cele neeligibile pe care le declară în cererea de plată.

Măsura 214, Plăți de agromediu (PNDR 2007-2013)

stabilește cadrul general necesar a fi respectat de fermieri, pentru a putea beneficia de sprijin financiar nerambursabil, anual, ca rată fixă exprimată în euro, sub formă de primă compensatorie publică.

Un pachet de agromediu este un set de cerințe pe care fermierul se angajează să le respecte timp de 5 ani.

În zona de referință se aplică 2 pachete de agromediu:

pachetul 1 - Pajiști cu înaltă valoare naturală

pachetul 2 - Practici agricole tradiționale

Cerințe pentru pachetul 1 - Pajiști cu înaltă valoare naturală:

- utilizarea pesticidelor și a fertilizatorilor chimici este interzisă;
- utilizarea tradițională a gunoiului de grajd este permisă până la maximum 30 kg azot substanță activă (N s.a.)/ha;
- aratul sau discuitul pajiștilor aflate sub angajament este interzis;
- nu vor fi realizate însămânțări de suprafață sau supraînsămânțări. Se pot face însămânțări cu specii din flora locală doar când anumite porțiuni de pajiște sunt degradate sau afectate accidental.

Cerințe specifice suplimentare pentru fânețe:

- cositul poate începe doar după data de 1 iulie;
- masa vegetală cosită trebuie adunată de pe suprafața pajiștii nu mai târziu de două săptămâni de la efectuarea cositului.

Cerințe specifice suplimentare pentru pășuni:

- pășunatul se efectuează cu maxim 1 UVM/ha;
- pășunile inundate nu vor fi pășunate mai devreme de două săptămâni de la retragerea apelor;
- pentru pajiștile (pășunile și fânețele) din zone eligibile se acordă o primă compensatorie de 124 euro/an/ha.

Cerințe pentru pachetul 2 - Practici agricole tradiționale:

Acest pachet se poate aplica numai suplimentar primului pachet. Fermierii utilizatori de pajiști se vor angaja că nu efectuează lucrări mecanizate pe suprafețele de pajiște aflate sub angajament.

Pentru pajiștile (pășunile și fânețele) din zonele eligibile se acordă o primă compensatorie de 58 euro/an/hectar. Cei 58 euro se adaugă astfel la 124 euro de la pachetul 1 și se ajunge la o plată totală de 182 euro/an/hectar.

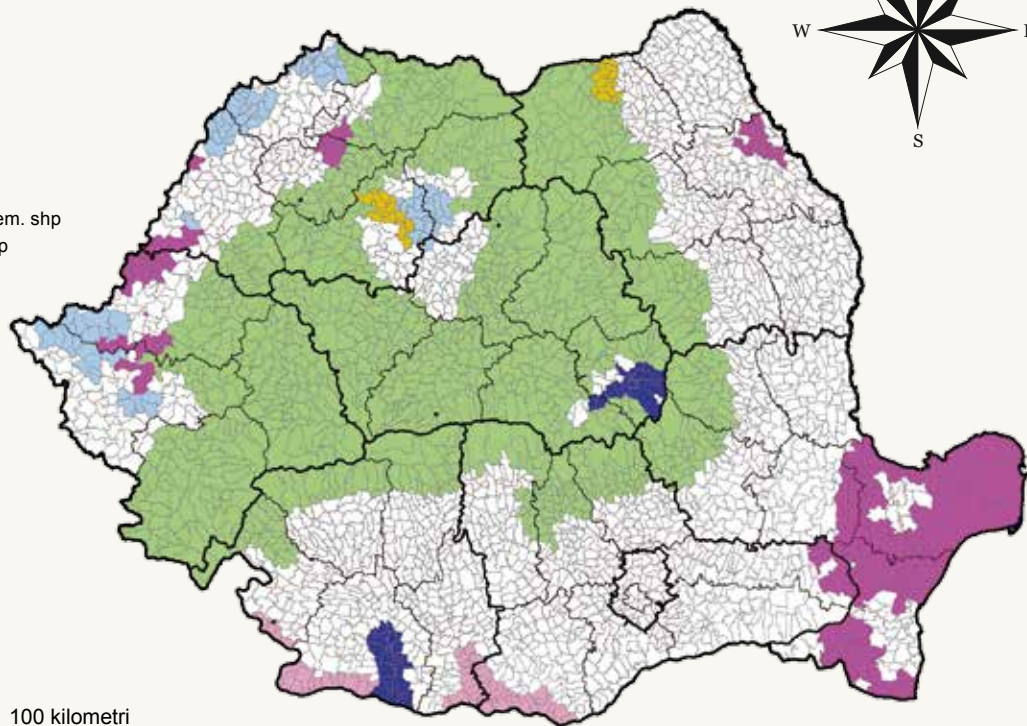

Măsura 214

zone eligibile

P1, P2, P3 & P6

- 200607 - ro nuts1. shp
- 200607 - ro nuts2. shp
- 200607 - ro nuts3. shp
- 20110718 - axa2 - lfa & aem. shp
- 20110718 - axa2 - lfa & aem. shp
- P1 & P2 - UAT 2008
- P31 - UAT 2008
- P31 - UAT 2012
- P32 - UAT 2008
- P32 - UAT 2012
- P6 - UAT 2012
- non AEM

50 0 50 100 kilometri

LIVEZI TRADIȚIONALE DIN ZONA DE DEAL ȘI DE MUNTE

Prin poziția ei geografică și datorită climei, România oferă condiții favorabile pentru cultura pomilor și arbuștilor fructiferi, atât pentru menținerea, cât și pentru extinderea suprafețelor de livezi tradiționale. Este vitală menținerea varietăților tradiționale de pomi și arbuști fructiferi cu importanță pentru păstrarea varietății genetice și conservarea peisajelor tradiționale.

Menținerea și extinderea suprafețelor de livezi tradiționale cu specii pomicole (măr, prun, păr, nuc, alun, vișin etc) și arbuști fructiferi (coacăz negru, coacăz alb, coacăz roșu, afin de cultură, agriș, zmeură de grădină, măceș, cătină) adaptate condițiilor pedoclimatice din

zonă, este una din caracteristicile zonelor agricole cu înaltă valoare naturală.

Livada tradițională este caracterizată de:

- nivel scăzut de administrare și activitate comercială;
- amestecuri de varietăți locale;
- terenul acoperit permanent de iarbă, pășunată sau cosită;
- amplasarea neuniformă a pomilor, cu densități variabile pe unitatea de suprafață.

Întreținerea livezilor tradiționale în zonele agricole cu înaltă valoare naturală contribuie atât la păstrarea unui peisaj de tip mozaic ce invită turiștii la relaxare, cât și la obținerea de produse autohtone, cu mare rezistență la boli și condiții climatice dificile: gemuri, sucuri de fructe, pălincă, produse tradiționale ce contribuie la imaginea de «spațiu sănătos» a zonei Maramureșului. Dar, mai ales, contribuie la menținerea de coridoare ecologice pentru diverse specii ce habitează, cel puțin temporar, în livezi sau în vecinătate.

AMENINȚĂRI

- dispariția interesului fermierilor pentru metodele tradiționale de pomicultură;
- lipsa resurselor;
- schimbarea folosinței terenurilor, apariția construcțiilor în livezi;
- introducerea de soiuri noi (dăunătorii asociați distrug celelalte specii);
- localizarea livezilor în imediata vecinătate a pădurii;
- localizarea livezilor în imediata vecinătate a gospodăriilor;
- lipsa îngrădirii adecvate;
- lipsa gospodăririi/igienizării spațiilor dintre păduri și livezi;
- nerecoltarea în totalitate a fructelor, după încheierea sezonului de recoltare;
- îmbătrânirea copacilor, regenerarea insuficientă;
- toaletarea incorectă a coroanei sau lipsa toaletării.

RECOMANDĂRI PENTRU GOSPODĂRIRE

- Păstrarea soiurilor tradiționale: măr crețesc, pătul, parmen auriu, prun gras românesc, tuleu gras, vinete românești etc.
- Îmbunătățirea sistemelor de îngrădire: de exemplu, gard dublat cu sisteme de îndepărtare vizuală (șnururi cu stegulețe);
- Păstrarea covorului de iarbă curat, cosirea ierburilor după scuturarea semințelor pentru supraînsămânțare sau pășunat;
- Evitarea utilizării pesticidelor (se obțin recolte mai mari și mai bogate prin polenizare încrucișată);
- Recoltarea fructelor în totalitate și în fiecare an;
- Evitarea arderii în livadă a ierbii sau a lemnului provenit din tăierile de întreținere;
- Evitarea folosirii de ierbicide, fungicide și pesticide;

- Realizarea unor terase individuale pentru fiecare pom plantat pe suprafețele de teren fărâmițat și cu pantă de peste 15% pentru evitarea alunecărilor de teren și a eroziunii;
- Efectuarea tăierilor în anotimpul potrivit: iarna, pentru a întări structura pomului, la sfârșitul primăverii (după formarea fructelor), pentru corectarea pomilor pitici fără a afecta cantitatea de fructe produsă. Tăierile din timpul înfloririi sunt utile pentru a observa ușor care sunt ramurile care produc rod și care sunt cele inutile.

Tăierile efectuate iarna întăresc structura pomului.

Păstrarea soiurilor tradiționale este esențială pentru menținerea livezilor tradiționale.

Cosirea ierbii după scuturarea semințelor e recomandată în livezile din zona de deal.

PLĂȚI COMPENSATORII PE SUPRAFAȚĂ, METODA UE DE MOTIVARE

Noutate: Livezile răzlețe țărănești din zonele de deal și munte vor avea de acum posibilitatea de certificare în agricultura ecologică (înregistrare ca „operator agricultură ecologică”) prin completarea ordinului 219/21.03.2007, beneficiind de 393 euro/ha, plăți anuale pentru perioada de conversie prin pachetul 5, Agricultură ecologică, acordat conform articolului 68, alineatul 1, litera b, din regulamentul CE nr. 73/2009. Fermierii va trebui să dețină un contract încheiat cu un organism de inspecție și certificare și să se angajeze să ramână în acest sistem de agricultură pe o durată de 5 ani.

Zonele montane, zone defavorizate pentru activitățile agricole care beneficiază de sprijin.

Suprafețe largi ale României prezintă limitări naturale ale productivității agricole, mai ales în Carpați și în Delta Dunării. Zonele defavorizate agricol sunt, de obicei, asociate cu un nivel ridicat de biodiversitate. Zona de referință se încadrează, aproape în totalitate, în categoria zonelor defavorizate (ZD), conform regulamentului nr. 1257/1999 al Comisiei Europene, din cauza caracteristicilor nefavorabile de mediu, care limitează condițiile de utilizare a terenurilor agricole și duc la producții agricole mici.

Fermierii întâmpină obstacole în practicarea agriculturii, cum sunt scurtarea perioadei de vegetație sau costurile suplimentare, din cauza altitudinii și pantelor. Conform ghidului „Informații generale pentru fermieri despre plățile pe suprafață în anul 2012”, elaborat de Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA), suma de sprijin pentru zona montană defavorizată este de 107 euro/ha, iar suma pentru zone semnificativ defavorizate, altele decât cele montane, este de 94 euro/ha.

PREZENȚA URSULUI BRUN ÎN ZONELE AGRICOLE CU ÎNALTĂ VALOARE NATURALĂ

Habitatul ursului este reprezentat, în principal, de păduri și zone de tranziție, cu arbuști. Frecvent, în funcție de sezon și resursa de hrană disponibilă, ursul brun utilizează și pășuni sau fânețe, îndeosebi pe acelea care apar ca enclave în zonele cu păduri.

În România, pe perioada somnului de iarnă, ursul brun utilizează exclusiv zone împădurite sau acoperite cu arbuști și s-a observat o oarecare toleranță între indivizi, astfel încât, în anumite zone apar concentrări ale indivizilor în bârloguri, pe suprafețe reduse (sub 100 ha).

Aglomerarea mai multor exemplare de urs în aceste zone este rezultatul a diverși factori: liniștea, prezența în vecinătate a unor surse de hrană, prezența apei. În perioada de iarnă, «deranjarea» ursului duce frecvent la părăsirea-schimbarea bârlogului, ceea ce presupune un consum suplimentar de energie, iar șansele de supraviețuire scad semnificativ. Deranjul în zonele cu bârloguri și acolo unde se află concentrate mai multe exemplare, pentru somnul de iarnă, duce la scăderea șanselor de supraviețuire a acestora, inclusiv a femelelor cu pui, iar pierderile în populația locală de urși pot fi importante.

În mișcările sezoniere sau zilnice ample, ursul brun utilizează preferențial pădurile, trupuri izolate cu arbori sau zone de tranziție cu arbuști, pentru că aceste zone oferă adăpostul optim pentru deplasare. Totuși, unele zone cu caractere de coridor ecologic pot fi zone capcană, cu acces ușor al urșilor, dar oferind șanse minime de supraviețuire pe termen scurt sau mediu, din cauza factorilor ecologici sau antropici care îngreunează sau fac imposibilă părăsirea acestor zone. Coridoarele ecologice constituite din habitate forestiere sunt foarte importante pentru dispersia exemplarelor de urs și menținerea unei

Habitatul ursului: păduri și zone de tranziție, cu arbuști.

Vara și la începutul toamnei, zmeura e preferată de urs, alături de afine și mure.

variabilități genetice în populațiile locale sau regionale (ex. conexiuni între masive muntoase sau între zonele de munte și deal). Prin „coridor ecologic” înțelegem zona naturală, seminaturală sau amenajată care asigură nevoile de deplasare, reproducere și refugiu pentru speciile sălbatice.

Dieta urșilor este de tip omnivor, cu toate că ursul e considerat un carnivor. Ursul brun are canini puternici, folosiți pentru apărare, pentru uciderea și sfâșierea prăzii. Premolarii mici și postcarnasierii au zone mari de contact și indică o dietă constând, în principal, din hrană vegetală și nevertebrate. Ierburile și mugurii sunt consumate mai

ales primăvara sau la începutul verii. Vara și la începutul toamnei, ursul mănâncă mai ales ciuperci și fructe, zmeură, mure, afine sau mere, pere și prune. Toamna târziu, dar și iarna, urșii consumă ghindă și jir. Insectele, în special hymenopterele (furnici, albine, viespi) pot fi, ocazional, o sursă de hrană importantă, în special datorită proteinelor pe care le conțin. Ursul acceptă aproape orice sursă facilă de hrană, fie ea și la limita mediului său natural: fructe în livezi, animale domestice, deșeuri menajere sau resturi alimentare ale omului.

Crengile rupte ale pomilor fructiferi (nuci, meri, peri, pruni, cireși) din livezi pot fi asociate cu prezența urșilor. De asemenea, crengile rupte ale arborilor sau arbuștilor sălbatici pot indica prezența urșilor. Dacă în cazul livezilor, în general, pomii sunt curățați anual, îndepărtându-se crengile rupte și uscate, în cazul arborilor și arbuștilor din habitate forestiere, crengile rupte rămân de la un an la altul, fiind mai ușor de observat. Aceste indicii trebuie evaluate cu atenție, pentru evitarea confuziilor: crengile pomilor fructiferi se pot rupe și din cauza supraproducției sau a fenomenelor meteorologice extreme. De cele mai multe ori, urmele asociate sunt zgârieturile pe scoarța copacilor sau

a pomilor (categorie de urme mai greu sesizabile) și excrementele cu conținut de fragmente, coji, sâmburi sau semințe de fructe.

HABITAT?

Teritoriu locuit (de animale, de plante) împreună cu mediul de viață înconjurător.

CORIDOR ECOLOGIC?

Zonă naturală sau amenajată de deplasare, reproducere și refugiu pentru speciile sălbatice.

CONSERVARE?

Păstrarea cadrului și resurselor naturale pentru valoarea lor, dar și pentru bunăstarea economică și socială.

DEZVOLTARE DURABILĂ?

Îmbunătățirea continuă a calității vieții oamenilor în armonie cu mediul și cu grijă față de resursele naturale.

HABITATELE UTILIZATE DE URSUL BRUN

Despre dispersia ursului, studiile realizate arată că, în arealul proiectului:

- populația de urs brun este distribuită integral în areale în care habitatele forestiere sunt predominante;
- în zonele Munților Gutâi și Țibleș sunt raportate efective mai ridicate față de restul arealelor luate în considerare;
- efectivele raportate nu au o distribuție uniformă;
- zona Munților Maramureșului și Rodnei, deși este o zonă cu favorabilitate teoretic ridicată, nu este caracterizată de o prezență numeroasă a urșilor;

Distribuția ursului brun este direct influențată de prezența habitatelor forestiere și acoperite de arbuști. Habitatele din zona de studiu sunt favorabile ursului brun, în principal, datorită suprafețelor de fond forestier și zonelor cu pășuni împădurite și vegetație cu arbuști.

Principalele tipuri de habitate utilizate sunt pădurile și pășunile împădurite, ceea ce indică că legătura între aceste habitate este esențială pentru ursul brun. Totuși, nu toate habitatele de pădure sau de pășuni împădurite sunt optime pentru urs, ele putând fi considerate utile doar pentru dispersie și deplasări sezoniere.

Un areal ideal ar trebui să asigure:

1. Supraviețuirea ursului pe perioada de iarnă.

Este determinată de nivelul de resursă trofică existentă.

În lipsa acumulării suficiente de calorii, proteine și lipide,

șansele ca animalul să treacă cu bine prin iarnă sunt minime. Ursul preferă, în general, păduri de amestec (foioase cu rășinoase) și enclave (pășuni, fânețe). De asemenea, terenurile agricole și livezile sunt surse de hrană.

2. Un deranj minim în habitate. În general, ursul utilizează, pe parcursul unui sezon, suprafețe mari (mii de hectare) și are un comportament defensiv față de om, indiferent de activitățile acestuia din urmă. Deranj poate însemna simpla prezență a culegătorilor, braconaj sau alte activități umane.

3. Liniște și adăpost în perioadele de fătare și creștere a puilor. Primele săptămâni din viața puilor de urs sunt extrem de importante. Puii au la naștere cca. 500 g iar perioada de fătare este ianuarie-februarie. De asemenea, după ieșirea din bârlog, puii sunt vulnerabili, atât la factorii naturali cât și la cei antropici.

4. Conectivitatea zonelor cu favorabilitate ridicată sau importante pentru ciclul de viață al speciei. Regimul omnivor al ursului brun implică eforturi mari ale indivizilor, prin urmare, deplasările

sezoniere se realizează în funcție de distribuția în spațiu a acestora. De asemenea, conectivitatea este importantă pentru dispersia exemplarelor juvenile și pentru managementul conflictelor om-urs.

Situația reală, așa cum o arată analiza GAP a managementului ursului brun, realizată în cadrul proiectului, se prezintă astfel:

1. Habitatele favorabile sunt dispersate neuniform în arealul proiectului.

Prezent pe suprafețe semnificative, habitatul forestier nu este integral favorabil speciei. Habitatele foarte favorabile sunt dispersate în masivele muntoase Igniș, Țibleș și Maramureșului. În prezent, exploatarea resurselor forestiere este orientată doar spre obținerea de profit, cu ignorarea rolului ecologic al pădurii.

2. Deranjul în habitat este permanent.

Braconajul, exploatarea forestieră, colectarea fructelor, turismul motorizat au fost identificați ca factori ce contribuie la degradarea habitatului. Prezența activităților umane în habitatul ursului, în tot arealul

proiectului, duce la creșterea amplitudinii deplasărilor zilnice, la creșterea consumului energetic și la reducerea șanselor de supraviețuire. Braconajul (direct sau asupra altor specii, ca mistrețul) are un impact major asupra populației de urs. Chiar dacă au legătură directă cu managementul aplicat, activitățile umane, legale sau ilegale, contribuie semnificativ la degradarea habitatelor.

3. Locurile de fătare și creștere a puilor sunt degradate.

Nu sunt cunoscute zonele de iernat și nu sunt stabilite și implementate măsuri clare de protejare a bârlogurilor. Activitățile de exploatare forestieră desfășurate, în principal, pe timpul iernii, contribuie la degradarea zonelor cu bârloguri. Fie bârlogurile sunt distruse direct, fie urșii părăsesc zona.

4. Conectivitatea este amenințată de dezvoltarea urbană și de degradarea habitatelor.

În zona studiată, au fost identificate șase zone critice pentru conectivitatea habitatelor, zone ce necesită o analiză în detaliu, activități de monitorizare pe termen

lung și măsuri speciale de conservare. Din perspectiva conectivității, în regiunea transfrontalieră, aceste zone au nevoie de atenție specială, atât pentru managementul habitatelor naturale, cât și atunci când vorbim de dezvoltarea infrastructurii. Conectivitatea habitatelor are o strânsă legătură și cu conectivitatea rețelei de arii naturale protejate și cu planificarea managementului speciei.

În prezent, managementul populației de urs brun, în România, la nivel național, se realizează de către Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, pe baza ordonanței de urgență nr. 57/2007, în care sunt transpuse prevederile directivei „Habitat” a Comisiei Europene (92/43/EEC) și a legii vânătoriei, nr. 407/2006. În practică, managementul ursului brun este realizat de gestionarii fondurilor cinegetice (asociații de vânătoare), ce au contracte cu Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, autoritatea responsabilă pentru silvicultură și vânătoare.

La nivel local, managementul ursului se face de către gestionarii fondurilor cinegetice. Activitatea acestora se desfășoară pe baza unor planuri de management aprobate de autorități.

CONCLUZII

Atât pentru traiul sustenabil al comunităților locale, cât și pentru menținerea unei populații viabile de urs în zona de deal și munte, sunt necesare:

- continuarea practicilor agricole tradiționale în zonele de pajiști și livezi răzlețe, țărănești din zona de deal și munte, care contribuie la menținerea biodiversității;
- asigurarea unor mecanisme financiare (compensatii sau plăți directe) care să motiveze fermierii pentru aplicarea acestor practici;
- dezvoltarea pieței produselor care provin din zonele agricole cu înaltă valoare naturală: produse de stână, fructe procesate, cu valoare adăugată (compoturi, gemuri ș.a.);
- asigurarea hranei naturale pentru urs, adică recoltarea judicioasă a fructelor de pădure și a ciupercilor. Va rămâne hrană suficientă pentru urs, astfel că acesta nu o va mai căuta în apropierea comunităților;
- evitarea conflictelor și pagubelor produse de urs, prin folosirea mai multor metode de protecție

(câini ciobănești, garduri electrice la stâne, sisteme suplimentare, vizuale și acustice, de îndepărtare a animalelor sălbatice de livezi).

Câinele ciobănesc protejează animalele domestice de carnivorele mari.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Marian, Monica, „*Evaluare biologică a platoului montan Oaş-Gutâi, zona de captare a râului Mara*”, Universitatea de Nord Baia Mare, lucrare realizată în cadrul proiectului *One Europe, More Nature*, proiect implementat de WWF în Maramureș, 2007

Barbu, Raluca, Redman, Mark, „*Sistemul agricol cu valoare naturală ridicată, suport al unei dezvoltări durabile în Maramureș*”, WWF, 2006

Redman, Mark, „*Hidden Values of HNV Farming Systems in Bulgaria and Romania*”, WWF, 2009

Marușca, T., Blaj, V.A., Rusu, M., „*Tehnologii de creștere a valorii pastorale pentru pajiștile montane*”, București, 2011

Ardelean, G., Beres, I., „*Fauna de vertebrate a Maramureșului*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000

Micu, I., Gărgărea, P., Popescu, V., „*Ecoetologia ursului brun din România*”, Editura CERES, 2010

Pop, Ioan Mihai, „*Ursul brun, de la conflict la conservare*”, Sfântu Gheorghe, 2011

Programul de Cooperare Transfrontalieră ENPI
Ungaria-Slovacia-România-Ucraina

**HÂRTIE
PARȚIAL
RECICLATĂ**

Proiectul e implementat de filiala MM a WWF-România și RachivEcoTur-Ucraina în Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-Slovacia-România-Ucraina 2007-2013 și e cofinanțat de UE cu 937.834 euro prin Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat. Obiectivul global: intensificarea cooperării social-economice și în probleme de mediu a regiunilor Zakarpatska, Ivano-Frankivsk și Chernitska din Ucraina și zone adiacente din Ungaria, România și Slovacia. Autoritatea comună de management e Agenția de Dezvoltare, Ungaria. **www.huskroua-cbc.net**

Programul este cofinanțat de către
Uniunea Europeană

Uniunea Europeană - 28 de state care au decis să-și unească competențele, resursele și destinele. Împreună, pe parcursul a 50 de ani, ele au creat o zonă de stabilitate, democrație și dezvoltare durabilă, păstrând diversitatea culturală, toleranța și libertățile individuale. UE dorește să-și împartă realizările și valorile cu țări și popoare din afara granițelor sale. Organul executiv al UE e Comisia Europeană. Acest material e produs cu asistența UE, dar nu reflectă în mod obligatoriu poziția oficială a acesteia. **www.europa.eu**

De ce existăm

Pentru a stopa degradarea mediului înconjurător și pentru
a construi un viitor în care oamenii trăiesc în armonie cu natura.

wwf.ro

WWF-România, filiala Maramureș
Bd. Unirii 12A/86, Baia Mare 430272
Maramureș, România
0262 224 035 | epop@wwfdcp.ro

© 1986 simbolul Panda WWF - World Wide Fund for Nature

© „WWF” este marcă înregistrată a WWF.